МЕЛЬНИК Лариса Олександрівна,
завідувач довідково-бібліографічного відділу Наукової бібліотеки ДВНЗ "Ужгородський національний університет"

БРЯНИК Оксана Василівна,
провідний бібліограф довідково-бібліографічного відділу Наукової бібліотеки ДВНЗ "Ужгородський національний університет"

ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У РОБОТІ ДОВІДКОВО-БІБЛІОГРАФІЧНОГО ВІДДІЛУ

УДК 025.2+027.7(477) : 004.9

Аналізується сучасний стан та зміни, що відбуваються в довідково-бібліографічній діяльності бібліотеки у зв'язку з розвитком новітніх інформаційних технологій. Розглядаються основні бібліографічні бази даних, розміщені на веб-сайті бібліотеки.

Ключові слова: *систематична картотека статей, електронна картотека статей, бази даних, електронні бібліографічні ресурси, біобібліографія, краєзнавство.*

Одним із важливих завдань Наукової бібліотеки Ужгородського національного університету є якісне формування інформаційних ресурсів. Довідково-бібліографічний відділ, як і всі інші структурні підрозділи наукової бібліотеки, включився в процес активного використання новітніх інформаційних технологій, що сприяє кращому бібліографічному обслуговуванню користувачів.

Необхідну інформацію сучасним користувачам потрібно надати в найкоротші терміни. Бібліографи виконують довідки на найрізноманітніші запити користувачів – тематичні, фактографічні, краєзнавчі, послуговуючись електронними картотеками статей, традиційними (паперовими) картотеками газетно-журнальних статей, бібліографічними базами даних, енциклопедичним, довідковим фондом бібліотеки тощо.

Пріоритетною складовою довідково-бібліографічного апарату бібліотеки є електронні бібліографічні ресурси, які оперативно відображають зростаючий обсяг знань. Безумовно, "електронні бібліографічні ресурси стали важливим складником довідково-бібліографічного апарату бібліотеки і стрімко посідають у ньому домінуюче місце" [1, с. 256]. Так само стрімко змінюється співвідношення і рівень організації традиційної бібліографії та електронної. Сьогодні перед бібліографами стоїть завдання поєднати електронні та паперові носії інформації, що буде слугувати покращенню інформаційного сервісу. Функціонування карткових каталогів поки що є необхідним, оскільки вони мають свої переваги перед електронними, отже їх потрібно підтримувати у робочому стані та удосконалювати [2, с. 169]. Незважаючи на впровадження в діяльність бібліотек нових інформаційних технологій, створення електронних картотек статей (ЕКС) і баз даних (БД), "сьогодні не можна відмовитися від ведення традиційних картотек… Досвід бібліотек ВНЗ підтверджує, що електронні та карткові картотеки взаємодоповнюють одна одну, сприяють якісному бібліографічному обслуговуванню читачів бібліотеки" [3, с. 19]. Справді, систематична картотека статей (СКС) довідково-бібліографічного відділу зберігає ще своє значення, оскільки переведення її повністю в електронну форму займе тривалий час.

Значна кількість читачів постійно користуються СКС. Основна мета звернення читачів до картотеки – підбір статей за темою дослі-

© Л. О. Мельник, О. В. Бряник

дження та для уточнення бібліографічних даних. В картотеці зберігається довгий час та інформація, на яку і досі існує попит.

У "Паспорті-характеристиці" на СКС зазначено, що вона ведеться з 1952 року. Її хронологічний обсяг – з 1952 до 2015 року (включно). Об'єм картотеки – це 1020 шухляд, в яких знаходиться понад 950 тис. карток. В ній відображені газетно-журнальні статті, статті із збірників, видання, що продовжуються, частково книги.

Із 2012 року у відділі розпочата робота зі створення ЕКС в інформаційно-бібліотечній програмі "УФД/Бібліотека". Спочатку записи з електронної картотеки тиражувалися і паралельно розставлялися в традиційну картотеку. У 2015 році картотеку було законсервовано, оскільки можливості відділу та бібліотеки в цілому не дозволяли продовжувати роботу з СКС та підтримувати її в робочому стані.

Більшість читачів прагнуть користуватися ЕКС, розраховуючи на швидкий пошук. Вони можуть здійснювати пошук статей за прізвищами авторів, за назвою твору, за предметними рубриками, ключовими словами, за персоналіями, за жанрами творів тощо. Для результативного пошуку інформації за ЕКС на допомогу приходять бібліографи-консультанти, в обов'язки яких також входить навчати користувачів знаходити необхідну інформацію та допомагати в складанні пошукового образу запиту. Можемо стверджувати, що сучасний інформаційний світ вимагає від спеціалістів-бібліографів розширення професійних обов'язків. Вони повинні стати для користувачів "інформаційними аналітиками і навігаторами" [4, с. 307], фахово їх орієнтувати у величезному інформаційному обсязі Інтернету. Працівники мають добре володіти пошуковим механізмом – знати різні класифікації документів, методи пошуку в сучасних інформаційних мережах, володіти особливостями програмного забезпечення, користуватися БД, постійно підвищувати фаховий рівень тощо. Студенти-першокурсники, які вже ознайомлені з принципом пошуку необхідної інформації в ЕКС, впевнено і самостійно орієнтуються в ній і отримують необхідну інформацію для своїх наукових робіт. Досвід і практика роботи бібліографів показують також, що для задоволення потреб користувачів необхідно збільшити кількість автоматизованих робочих місць для роботи з ЕКС та БД.

Щоб активізувати роботу користувачів, їх необхідно інформувати на веб-сайті бібліотеки про наявність уже створених бібліографічних БД та розміщення новостворених. За допомогою електронних бібліографічних ресурсів на сайті бібліотеки представлено декілька бібліографічних БД, які активно використовуються студентами ВНЗ та науково-педагогічними працівниками. Насамперед, це БД "Праці вчених УжНУ", "Бібліографічні видання та публікації працівників НБ", "Краєзнавство", "Наукові вісники", "Матеріали конференції", колекції книг відомих особистостей тощо.

Література про вчених та їх науковий доробок знаходить своє відображення в біобібліографіях. Відомий дослідник з бібліотекознавства Тетяна Добко, аналізуючи роль і значення бібліографічних посібників, посилається на Закон України "Про наукову і науково-технічну діяльність" (від 26 листоп. 2015 р. № 848-VIII) , який відносить покажчики – основний продукт наукової діяльності бібліотек – до наукових видань [5, с. 90].

Зацікавлення матеріалами про визначні особистості та їх наукові досягнення спричинили заснування тематичної картотеки, присвяченої науковцям УжНУ. Вона відображає літературу про персоналії, праці вчених. Початок формування цієї картотеки був закладений у 1950-х роках, коли був створений довідково-бібліографічний відділ. Перший бібліографічний покажчик був укладений у 1960 році і присвячений 15-річчю Ужгородського державного університету.

Об'єм картотеки складає близько 70000 тис. бібліографічних записів. Вона сформована доволі якісно і слугує джерелом для виконання довідок та укладання біобібліографічних покажчиків. На сьогодні паперова картотека "Праці вчених УжНУ" не поповнюється, оскільки її функції продовжились в електронному форматі. ЕКС являє собою величезний інформаційний масив електронних записів, який щоденно збільшується. Тут розміщена інформація, яка включає в себе книги, автореферати дисертацій, матеріали конференцій, статті із збірників, періодичних видань. Перед бібліографами відділу стоїть завдання провести ретроконверсію матеріалів картотеки в електронний формат. До картотеки і БД про вчених університету звертаються як користувачі, так і співробітники бібліотеки.

© Л. О. Мельник, О. В. Бряник

Сукупні інформаційні ресурси слугують базою для складання покажчиків, коротких біобібліографічних довідок до ювілейних дат вчених, виставок тощо. Так, наприклад, за допомогою БД "Праці вчених УжНУ" було підготовлено бібліографічний покажчик "Основні праці науковців Ужгородського національного університету (1991–2015), який включив понад 5000 джерел і узагальнив найвагоміші здобутки колективу Ужгородського національного університету за 25 років навчально-наукової діяльності. Доступ до електронного каталогу бібліотеки та баз даних до мережі Інтернет дає можливість віддаленим користувачам знаходити необхідну інформацію.

Перед бібліографами стоять нові завдання і нові перспективи в укладанні біобібліографій з використанням сучасних інноваційних технологій. Наразі довідково-бібліографічний відділ переходить на створення електронних бібліографічних посібників. Вони дозволять включати не тільки бібліографічну інформацію, але й повні тексти робіт, фрагменти наукових робіт, монографій, тексти передмов, фотоархіви, зміст видань тощо. В роботі з таким покажчиком можливий пошук необхідної інформації за різними параметрами [6, с. 44].

Надзвичайно перспективним в роботі відділу є робота над створенням БД "Краєзнавство". Ця робота активно ведеться з 2012 року. На сьогодні вона включає близько 10000 електронних записів за останні вісім років. Прискоренню цієї діяльності сприяє створення електронного каталогу періодичних видань, наявних у фондах бібліотеки. Активізувати попит на газету чи журнал за весь період його друкування допоможе аналітичний опис змісту цих видань за минулі роки. Завдяки виконанню цієї роботи необхідна інформація стане доступною усім користувачам. За нашими спостереженнями – це стосується найбільше краєзнавчих видань, попит на які збільшується із року в рік.

Загалом традиційна краєзнавча картотека газетно-журнальних статей відділу налічує понад 100000 тис. карток, які вміщені в 110 шухлядах і охоплюють різні галузі знань з найрізноманітніших питань карпатознавства. Основними джерелами поповнення краєзнавчої картотеки є місцеві видання: "Закарпатська правда", "Новини Закарпаття", "Ужгород", "Срібна Земля", збірники статей, матеріали конференцій, праці викладачів тощо. Важливим завданням бібліографів є створення повноцінної ЕКС, використовуючи усі можливості наявної СКС.

Дослідники бібліографічної діяльності стверджують, що останніми роками в країні високими темпами розгортаються біографічні дослідження, значно зросла кількість видань, що присвячені науковцям у різних галузях культури, науки і виробництва, і зазначають, що біобібліографічні посібники "надають можливість зробити певні узагальнення і висновки про найважливіші напрями професійної, творчої, державної та громадської діяльності персоналій, сприяють проведенню історико-наукових досліджень, формуванню академічних шкіл, інформаційному забезпеченню інноваційного розвитку України " [7, с. 32].

Цю думку підтверджують своєю діяльністю і бібліографи Наукової бібліотеки, які нещодавно підготували бібліографічні посібники, присвячені вченим Ужгородського національного університету. Так, наприклад, бібліографічний покажчик "Іван Сенько" продовжує серію видань, присвячених вченим Ужгородського університету. Видання висвітлює життєвий і творчий шлях літературознавця, фольклориста, краєзнавця, доцента Ужгородського національного університету Івана Сенька, який є автором численних праць в галузі краєзнавства, фольклористики та літературознавства. Завдяки плідній фольклористичній діяльності вченого світ побачив більше десяти збірок перлин народної мудрості: "Зачаровані казкою" (1984), "Три золоті слова" (2008), він є укладачем першої в Україні збірки притч "Притчі українського народу" (2008). Найвідомішими краєзнавчими працями є історико-етнографічна книга "Келичин – рідне село Августина Волошина" (2007), "Від часів Лаборця до сьогодення" (2012), фундаментальне видання "Верховина. Волівщина. Міжгірщина" (2016), записи легенд, переказів, бувальщин та притч. Загалом у покажчику зафіксовано 1106 документів, серед яких монографії, навчальні посібники, словники, збірники фольклорних творів, збірники наукових статей, публікації у періодичних виданнях, рецензії та інтерв'ю.

Безумовно, заслуговує на особливу увагу і бібліографічний посібник "Покликання", що присвячений 90-річчю від дня народження заслуженого діяча науки і техніки України, доктора філологічних наук, професора, українського лінгвіста, дослідника сучасної та історичної ономастики, мови писемних пам'яток, міжмовних контактів, Павла Чучки. Професор Павло Чучка – вчений-мовознавець зі світовим ім'ям. Найвідомішими вершинами його доробку є фундаментальний

© Л. О. Мельник, О. В. Бряник

і новаторський словник "Прізвища закарпатських українців. Історико-етимологічний словник."(2005), що є повним антропоніміконом Закарпаття від XIII століття до 1946 року, та "Слов'янські особові імена українців. Історико-етимологічний словник" (2011) – перше в історії нашої мовознавчої науки лексикографічне дослідження про дохристиянські питомі (автохтонні) слов'янські імена українців. Бібліографи подають опис наукового доробку вченого та літературу про нього за період з 1952 до 2017 року. Покажчик нараховує 867 позицій. Видання представлено на веб-сайті бібліотеки і популяризує його науковий доробок.

Таким чином, можемо стверджувати, що трансформація роботи інформаційно-бібліографічного відділу, яка полягає в активному використанні сучасних інформаційних ресурсів, в поєднанні традиційних та електронних картотек, у створенні нових баз даних, преставлених на веб-сайті бібліотеки, дасть змогу значно підвищити повноту й оперативність задоволення інформаційно-бібліографічних запитів користувачів.

Джерела та література:

1. Шкаріна В. Електронні бібліографічні ресурси наукової бібліотеки. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*. Вип. 40. Київ, 2014. С. 247–258.

2. Червінська Крістіна. Функціонування бібліографічних картотек наукової бібліотеки ЧНУ в світлі проблем каталогізації інформаційних ресурсів. *Бібліотека Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича: історія та сучасність* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., 24–26 верес. 2012 року. Чернівці : Чернівец. нац. ун-т, 2016. С. 168–174.

3. Остапчук Ю. Бібліографічні картотеки та бази даних бібліотек вищих навчальних закладів. *Вісник Книжкової палати*. 2010. № 9. С. 15–20.

4. Добко Т. Довідково-бібліографічна діяльність наукових бібліотек Національної академії наук України: становлення та розвиток (XX ст. – перше десятиліття XXI ст.). Київ, 2013. 375 с.

5. Добко Т. Довідково-бібліографічна діяльність і довідково-бібліографічне обслуговування: співвідношення понять і термінів. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*. Вип. 45. Київ, 2017. С. 82–95.

6. Бондаренко Е. Ресурсы собственной генерации ЦНБ НАН Беларуси в помощь созданию биобиблиографии. *Библиотеки национальных академий наук: проблемы функционирования, тенденции развития* : науч.-практ. и теор. сб. Вып. 15. Киев, 2017. С. 41–45.

7. Кононенко В., Кордюкова О. Персональна бібліографія – складова частина науково-бібліографічної діяльності Національної бібліотеки України імені Ярослава Мудрого. *Вісник Книжкової палати*. 2018. № 2. С. 29–32.

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ СОВРЕМЕННЫХ ИНФОРМАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В РАБОТЕ СПРАВОЧНО-БИБЛИОГРАФИЧЕСКОГО ОТДЕЛА

Л. Мельник, О. Бряник

Аннотация

Анализируется современное состояние и изменения, которые происходят в справочно-библиографической деяльности библиотеки в связи с развитием современных информационных технологий. Рассматриваются основные библиографические базы данных, размещенные на веб-сайте библиотеки.

Ключевые слова: *систематическая картотека статей, электронная картотека статей, базы данных, электронные библиографические ресурсы, биобиблиография, краеведение.*

THE USE OF MODERN INFORMATION TECHNOLOGIES IN THE WORK OF THE BIBLIOGRAPHY DEPARTMENT

L. Melnik, O. Bryanik

Summary

The article deals with the present state and changes in the bibliographic activity of the library in the context of the modern information technologies. The main bibliographic databases located on the website of the library are analyzed.

Key words: *systematic indexes of articles, electronic card index of articles, databases, electronic bibliographic resources, bibliography, regional studies.*

© Л. О. Мельник, О. В. Бряник